

Жакипов А.Ж.

**КЫРГЫЗ ЭЛ ОЮНДАРЫН ДЕНЕ ТАРБИЯ САБАКТАРЫНДА КОЛДОНУУ
ЖОЛДОРУ ЖАНА ШАРТТАРЫ**

Жакипов А.Ж.

**ПУТИ И УСЛОВИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЫРГЫЗСКИХ НАРОДНЫХ ИГР
НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

A.Zh. Zhakipov

**WAYS AND TERMS OF USE OF KYRGYZ FOLK GAMES AT PHYSICAL
TRAINING LESSONS**

УДК: 378.5/373.167.1

Бул макалада кыргыз элдик кыймылдуу оюндарын жана көнүгүүлөрүн колдонуу аркылуу дене тарбия сабагынын эффективдүүлүгүн жогорулатуу, “Ден Соолук” комплексинин ийгиликтүү тапшырууга жетишуу аныкталган. Бул максатта тийиштүү педагогикалык тажрыйба жүргүзүлгөн жана илимий жоболор жана натыйжалар ушунун негизинде аныкталган.

Негизги сөздөр: кыргыз эл оюндары жана көнүгүүлөрү, ден соолук комплекси, дене тарбия сабагы, эмгекке жана мекенди коргоого даяр болуу, педагогикалык тажрыйба.

В статье рассматриваются вопросы повышения эффективности уроков физкультуры путем использования кыргызских народных игр.

Ключевые слова: кыргызские народные игры, упражнения, комплекс “Ден соолук”, урок физической культуры.

The article deals with questions of increase of efficiency of physical education through the use of Kyrgyz folk games.

Key words: kyrgyz folk games, exercises, complex “Den Sooluk” physical education class.

Ушул макалада баяндалган материалдар, бир жагынан, биз тарабынан тандалып алынган маселелерди илимий жактан чечүүнүн жетишерлик жагымдуу өбөлгөлөрү экендигин далилдеп берсе, экинчи жагынан тигил же бул формада ошол илимий – методикалык боштуктарды толтуруу зарылдыгын, теория жана практика жүзүндө кездешкен алсыз жактарды, анын реалдуу дене тарбия шарттарында колдонулушун баса белгилейт [1].

Ушуга байланыштуу, азыркы шарттарда өсүп келе жаткан муундун дене тарбиясынын атайын илимий гана эмес, методикалык негиздерин дагы аныктаган республикалык «Ден Соолук» дене-бой тарбия комплексинин талаптарынын чагылышына көңүл топтоо жана мазмунуна өзгөчө көңүл буруу татыйт. Алар туура түзүлгөндүгү, негизделгендиги, теоретикалык жана практикалык маанилүүлүгү менен айырмаланат [3].

Окуучуларды өнүктүрүүдөгү кыймылдуу оюндардын жана дене тарбия көнүгүүлөрүнүн ролу тууралуу илимий–методикалык адабияттарга кайрылсак, ишенимдүү материалдардын молдугуна карабай, алар машыгуучулардын конкреттүү контингенти, өзгөчө жалпы билим берүү мектептеринин

орто класстарынын окуучулары менен иштегенде пайдалануунун атайын мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн системасын толук ачып бере албайт.

Кыргыз элдик оюндарын жана дене тарбия көнүгүүлөрүн мектеп окуучуларын тарбиялоонун каражаттары катарында пайдалануу маселелери боюнча маалымдар тууралуу деле ушуну айтсак болот. Алардын маанилүүлүгү машыгуучуларга билим жана тарбия жагынан таасир этүүнүн эң маанилүү жактарын аныктап берди. Педагогикалык процесстин жүрүшүндө пайдалануу үчүн бир катар принципалдуу талаптар белгиленди. Ошентсе дагы натыйжалуу колдонуунун көрсөткүчтөрү тактоону жана конкреттештирүүнү талап кылат. Мындай иштердин методикалык өзгөчөлүктөрү мындан аркы өнүктүрүүгө жана негиздөөгө муктаж [2].

Ушулардын бардыгына изилдөө максатында тандалып алынган жеке фактылык материалдарды топтоо жана талкуулоо жолдорун жана ыкмаларын иштеп чыгуу учурунда көңүл бурулду.

Ошентип, жеке фактылык материалдарды алуу иштери республикалык «Ден Соолук» дене-бой тарбия комплексинин талаптарына жана Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү айыл мектептеринин орто класстарынын дене тарбия иштерин жолго коюунун реалдуу шарттарын эсепке алуу менен изилдөөнүн жетишерлик конкреттүү жана актуалдуу максаттары менен милдеттерин аныктоону көздөгөн. Бул күч – аракеттердин мазмундуу жактары элдик кыймылдуу оюндарды жана дене көнүгүүлөрүн кеңири колдонуу менен байланышкан.

Изилдөөнүн милдеттерин белгилөө зарыл фактылык милдеттерди алуунун адекваттуу усулдарынын аныкталган сериясын талап кылды. Алардын номенклатурасынын бөтөнчүлүгү атайын адабий булактарды изилдөөдөн баштап, алынган дайындарды статистикалык иштеп чыгуу менен аякталган иштердин түрдүү этаптарынын мүмкүнчүлүктөрүн камтуу аракетинде жатат.

Изилдөөдө чечилүүчү маселелердин татаалдыгы жана көп кырдуулугу бир канча жылдын аралыгында тиешелүү иштерди уюштуруу зарылдыгын койду. Ошону менен бирге жүргүзүлүп жаткан изилдөө иштеринин мазмунуна ар тараптан өз ара аракет-

тенишүү типтерин чагылдыруу катарында уюштурууга өзгөчө көңүл бурулган.

Жүргүзүлгөн иштердин өзгөчөлүктөрүнө ылайык биздин көз карашабыз боюнча изилдөөнүн борбордук бөлүгү катарында педагогикалык тажрыйбанын мазмунунун жана курулушунун жетишерлик тактыгы аныкталган. Мындай абал өзүнүн чагылдырылышын дене тарбия сабагы боюнча өткөрүлгөн практикалык сабактардын хронометражын жана өздөштүрүлгөн программалардын бөлүктөрү боюнча окуу программаларынын бөлүштүрүлүшүндө камтыды.

Булардын бардыгы жеке фактылык материалдарды топтоо жана иштеп чыгуу, ушул сыяктуу багыттагы изилдөөгө көрсөтүлгөн жалпы педагогикалык жана атайын дене тарбиялык талаптарга жооп берерин билдирет.

Бул макалада баяндалган материал дене тарбия сабактарынын жалпы системасында элдик кыймылдуу оюндардын жана дене тарбия көнүгүүлөрүнүн көп тараптуу педагогикалык маанисин далилдеп берет. Алар дене тарбиялык даярдыктарга, окуучулардын саламаттыгына жана мектептеги окууга абдан натыйжалуу таасир этет. Тиешелүү көрсөткүчтөрдүн бүтүндөй ар түрдүүлүгүнүн жогорулашы бир катар жылдар аралыгында, жылдан жылга жогорулоо аралыгында байкалгандыгы маанилүү. Ушулардын бардыгы дене тарбия боюнча окуу программаларын өздөштүрүү жана «Ден соолук» комплексинин талаптарын тапшыруу үчүн абдан жагымдуу шарттарды түзөт.

Талкууланып жаткан планда сабактардын жалпы жана мотордук тыгыздыгынын жогорулашы, окуучуларды дене тарбиянын көрсөтүлгөн каражаттарын дене тарбия сабактарынын башка формаларын, анын ичинде демилгелөө формаларын пайдала-

нууга багыттоодо өз ролун ойнойт. Аталган каражаттар өтө эмоциялуулугу менен айырмаланып, улуу курактагы жана жалпы адамдар тарабынан мыкты моралдык – психологиялык колдоого ээ болору дагы абдан мааниге ээ.

Сунушталып жаткан элдик кыймылдуу оюндар жана дене тарбия көнүгүүлөрү ар дайым бардык же көпчүлүк окуучуларды бир мезгилдеги кыймылдарга тартып, билим берүүчүлүк гана эмес, тарбиялык, ден соолукту чыңдоонун дагы мааниге ээ экендиги менен маанилүү. Ушуну менен бирге алардын тигилери да булары да баалуулугу иш жүзүндө абдан баалуу жана керектүү болгон республикалык «Ден соолук» комплексин тапшырууга даярдоо жаатындагы инсандын көпчүлүк касиеттери менен сапаттарынын комплекстүү көрүнүшү менен байланышта.

Адабияттар:

1. Алимханов Е.А. Теоретические и педагогические основы казахских национальных видов спорта и игр: автореф. дис. ...докт. пед.наук: 13.00.04 / Е.А. Алимханов. – Алматы, 2010. – 44 с.
2. Анаркулов Х.Ф. Педагогическое содержание и значение кыргызских народных подвижных игр и физических упражнений / Х.Ф. Анаркулов // Педагогические и медико-биологические аспекты физического воспитания и спортивной тренировки в Кыргызстане: материалы III Республиканской научной конференции, посвященной 40-летию КГИФК. – Бишкек: КГИФК, 1995. – С. 90–91.
3. Анаркулов Х.Ф. Состав содержание кыргызских народных подвижных игр / Х.Ф. Анаркулов // Педагогические и медико-биологические аспекты физического воспитания и спортивной тренировки в Кыргызстане: материалы III Республиканской научной конференции, посвященной 40-летию КГИФК. – Бишкек: КГИФК, 1995. – С.94–95.

Рецензент: д.пед.н., профессор Анаркулов Х.Ф.